

8. Yusupov, U., & Baxtiyorova, M. (2022). Ijtimoiy gender stereotiplar. *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar*, 1(1), 452-455.

9. Yusupov, U., & Baxtiyorova, M. (2022). Ijtimoiy gender stereotiplar. *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar*, 1(1), 452-455.

10. Umdjon, Y., & Mohira, H. (2023, April). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLADA O'ZINI-O'ZI ANGLASH JARAYONINING RIVOJLANIB BORISHI. In *E Conference Zone* (pp. 32-38).

11. Umidjon, Y., & Zilola, G. A. (2023). SHAXSLARNING O'ZIDAGI ENERGETIK QOPLAMINING PSIXOLOGIK JIHATLARI. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 304-310.

12. Umidjon, Y., & Humora, V. (2023). GENDER FARQLARNING IJTIMOIIY PSIXOLOGIK TOMONLARI. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 386-390.

BOLALARNING MAKTABGA TAYYORGARLIGINI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Adilova Madina Shamsidinovna

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya: Maqolada bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda talab qilinadigon asosiy jihatlar nimalardan iborat ekanligi haqida gap ketadi. Maktab hayoti bolalarga yangi bir dunyoni ochib beradi, bu davrida bolalarning asosiy faoliyatlari o'zgaradi, maktab ta'limiga tayyorlash muammolari, tayyorlashning jismoniy, shaxsiy (ruhiy), aqliy, maxsus tayyorgarlik bosqichlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: nutq, maktabga tayyorlov, jismoniy, shaxsiy (ruhiy), aqliy, maxsus tayyorgarlik, didaktik tamoyillar, hissiy sezgirlik, idrok qilish.

Bugungi kunda har bir sohada tub o'zgarishlar ko'rilmoqda va bu o'zgarishlarni eng katta qismini ta'limda ko'rishilmoqda. Yurtimizda ochilgan va eng so'ngi zamonaviy o'quv qurollari bilan taminlangan maktablar yoqqol bunga misol bo'la oladi. Maktabga borish bolalarning hayotida juda katta voqeadir. Maktabgacha yoshdagi bolaning maktab ta'limiga o'tishi hamisha uning hayoti, axloqi, qiziqishi va munosabatlarida anchayin jiddiy o'zgarishlarni yuzaga chiqaradi. Shuning uchun bolani maktabga tayyorlashda yani tayyorgarlik ko'rilayotganda kattalar tamonida beriladigon tushunchalar to'g'ri yetkazilishi kerak bu juda katta ahamiyatga egaligini anglashi kerak, bolalar uchun ilk tasurotlar maktab haqida ular borayotgan boxchalarda beriladi va qiziqtiriladi lekin har biro ta-ona bu bilan qanotlanib qolmasdan o'zi ham tushuncha berishi zarur va maktab bola uchun sevimli maskan bo'lishi haqida, o'qituvchilar esa uning uchun muhim inson ekanligini anglatishi kerak. Shuni ham unitmasligimiz kerakki ortiqcha aytilgan narsalar ham yani maktabga bolani qiziqtirish maqsadida yo'q narsalarni ham maktabda bordayin tassavur qildirib bolani

tasavvurida maktabni umuman boshqacha qabul qildirib tayyorlab maktabdagi ilk tasavvurni o'zhacha ko'rganda bolada keskin so'nish qiziqish o'rniga zerikish paydo qilib qo'yishimiz mumkin maktab ta'limiga tayyorlash, uni uncha qiyin bo'lmagan bilim, tushuncha, ko'nikma va malakalar bilan tanishtirish kerak bo'ladi.

Yetakchi mutaxassislarning fikriga ko'ra «Maktabga tayyorgarlik» tushunchasi bolani maktabga tayyorlashning quyidagi yunalishlarini o'z ichiga oladi:

- jismoniy;
- shaxsiy (ruxiy);
- aqliy;
- maxsus tayyorgarlik.

Jismoniy tayyorgarlik bolaning sog'lomligi, harakat ko'nikmalari va sifati, qo'l mushaklari va ko'rish-motor muvofiqligi rivojlanganligi bilan izoxlanadi. Shaxsiy tayyorligi, atrof-muhitga, kattalarga, tengdoshlariga, o'simliklar dunyosiga, tabiiy hodisalarga, shaxsiy madaniyatni shakllanganligini nazarda tutadi. Aqliy tayyorgarlik bola obrazli va mantiqiy fikrlashi, tasavvurining, odamiylikning, bilimga qiziqishning, mustaqilligining, o'zini-o'zi nazorat qilishga, hamda o'quv faoliyatini kuzatish, eshitish, eslab kolish, solishtirish kabi asosiy turlarini bilishni o'z ichiga oladi. Bolaning maktabda ta'lim olishi samarasi uning ona tilini bilishiga va nutqni qanchalik rivojlanganligiga ko'proq bog'liq bo'ladi. Chunki butun o'quv faoliyati shularga, ya'ni nutqiy mantiqiy rivoji, bolaning kattalarning yordamisiz mustaqil fikrlashi, til rivojlanganligi yutuqlarida erkin foydalana olishi, hikoya qilish, mulohaza yuritish, o'z tasavvurini izohlay olish, tushunarli qilib bayon etish kabi omillar asosiga quriladi. Shuningdek, bolaning maktabda ta'lim olishi uchun amaliy intellekt rivoji ya'ni, uning namunani chizish, aytib turiladigan bayoniy topshiriqni bajarishi ham muhim sanaladi. Va nihoyat, maxsus tayyorgarlik bolani savodxonlikka urgatish va uning maktabning 1 sinf o'quv dastur materialini yetarli darajada egallash haqidagi tushunchasini shakllantirishni nazarda tutadi. Bolalarni maktabda o'qishning samaradorligini ko'p jihatdan ularning tayyorgarlik darajalariga bog'liq bo'ladi. Maktabda o'qishga tayyorgarlik – maktabgacha ta'lim muassasasi va oilada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaga qo'yadigan talablar orqali aniqlanadi. Bu talabalarning o'ziga xos tomoni o'quvchining yangi sotsial psixologik o'rni, u bajarishga tayyorlangan bulishi lozim. Yangi vazifa va burchlardan kelib chiqadi yakuni sifatida namoyon buladi. Maktabga umumiy tayyorgarlik bolaning maktabga borish vaktiga kelib akliy, ma'naviy, estetik va jismoniy rivolanishda erishgan shunday darajasidirki, u bolaning maktab ta'limining yangi sharoitlariga va o'quv materialining ongli egallashga faol kirib borishlari uchun zarur asosni yaratadi.

Maktabga intellektual tayyorgarlik.

Tevarak-atrofdan mo'ljal olib bilish, bilimlar zaxirasining mavjudligi. Idrok va ko'rgazmali-obrazli tafakkurning ma'lum darajada rivojlanganligi. Umumlashtirish darajasi- narsa va hodisalarni farqlash va umumlashtira olish ko'nikmasi.

Nutqning ma'lum darajada rivojlanganligi: ko'pincha aqliy tayyorgarlik deyilganda bolaning dunyoqarashi, jonli tabiat, insonlar va ularni mehnatlariga haqidagi bilimlar tushuniladi. Ushbu bilimlar maktab beradigan ta'limga asos bo'lishi mumkin, lekin so'z boyligi, malum xatti-harakatlarni bajara olish layoqati bolaning maktabga aqliy tayyorgarligining asosiy ko'rsatkichi bo'la olmaydi. Maktab dasturi

bolalardan taqqoslay olish, tahlil eta olish, umumlashtira olish, ma'lum bir xulosa chiqara olish, shunigdek yetarli darajada rivojlangan boshqa bilish jarayonlarini ham talab etadi. Masalan shu yoshda bola yani 6-7 yoshda tabiat haqidagi ayrim ma'lumotlarni emas, balki organizimning tabiat bilan bog'liqligining va o'zaro tas'irini ham anglay boshlaydi. Shuni alohida ta'kidlab o'tish lozimki, ko'rgazmali-harakatli va ko'rgazmali-obrazli tafakkur nafaqat 6-7 yoshli bolalar, balki kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning ham aqliy rivojlanishida asosiy vazifani bajaradi.

Maktabga ijtimoiy tayyorgarlik.

Bolalarda o'zlari yashab turgan ijtimoi muhitga o'z o'rnini belgilashga, kattalar bilan yanada yaqinroq munosabatlarga kirishishga intiladilar, maktabga boorish vaqtini sanaydilar. Agar birorta o'rtoqlari maktabga o'tib ketsa o'zlari bog'chada qolib ketganligidan bazi hollarda o'ksishadi ham. Katta yoshdagi bog'cha bolalarining maktabga ijtimoiy munosabatlar doirasida yangi mavqening egallashga intilayotganidan dalolat beradi. Ta'limda psixologik tayyorgarlik deganda bolaning obyektiv va sub'yektiv tayyorgarli nazarda tutiladi. Bola maktab ta'limiga avval psixologik jihatdan tayyorlanadi, uning psixikasi bilim olishga yetarli darajada rivojlanadi. Shu yoshdagi bola idrokning o'tkirligi, ravshanligi, sofligi, bolaning qiziquvchangligi, ishonuvchangligi, dilkashligi, xayrixohligi, tafakkurning yaqqolligi bilan boshqa yoshdagi bolalardan ajralib turadi.

Maktabga motivatsion tayyorgarlik.

Katta bog'cha yoshidagi bolalar asosan, maktabda o'qish uchun ehtiyoj hosil bo'ladi, lekin bu xohish va ehtiyoj motivi turlicha bo'lish mumkin. Menga chiroyli forma, daftar, qalam, ruchkalar va har xil bolaning qiziqtirgan o'quv qurollarining har hil rangda sotib olib berishadi. Maktabda o'rtoqlarim ko'p bo'ladi va men ular bilan mazza qilib o'ynayman, maktabda uxlatishmaydi, maktab oshhonasidan mazzali bo'lgan, xohlagan narsamni o'zim sotib olib yeyman uydagilar kunlik pul beradi. Bunday motivlarni bolalarga odatda ota-onalar singdiradilar. Maktabning tashqi ramizlari, shubhaziz bolalarni juda qiziqtiradi, lekin bu bolaning maktabda muvaffaqiyatli o'qish uchun asosiy sabab bo'la olmaydi. Ota-onalar pedagog hodimlar, tarbiyachilar tomonidan bolalarga bilish, o'rganish motivlarining singdirilishi maktabda muvaffaqiyatli o'qish omili bo'lib xizmat qila oladi. Men otamga o'xshagan bo'lishim uchun o'qishim kerak, men yurtimga kerakli, inson bo'lishim uchun o'qishim kerak, yozishni juda yaxshi ko'raman, o'qishni o'rganaman va ertaklarni o'zim ham xuddi oyim kabi o'qiyman kitoblardan, maktabda yangi va qiziqarli bo'lgan misollarni, vazfalarni bajarishni o'rganaman, o'zim yangi narsalar ixtiro qilaman, chiroyli suratlar chizaman-bunday motivlar to'g'ri motivlar to'g'ri motivatsion tayyorgarlikka misol bola oladi.

O'quvchining ichki pozitsiyasi: bolaning maktab ta'limiga mtayyorligi ko'rsatkich sifatida-psixologik yangi tuzilma bo'lib, kattaroq ijtimoiy mavqeni egallash ehtiyoji, bilish ehtiyojining o'zgarishida namoyyon bo'ladi.

Xulosa: Maktabga borgancha bo'ladigon boladagi tassavurning shakillanishi, ilk maktabga qadam qo'ygan bolaning tassavurlari yolg'on ustiga qurilganday bo'lib, ishtiyoqini yo'qolishiga olib kelish bilan almashinib qolmasligi uchun to'g'ri yo'naltirilishi kerak. Bazi bolalarda ilk haftadan zimmasiga yuklangan vazifa juda og'irday tuyilib yoki u o'ylaganday emasligini ko'rganda maktab o'qishga bo'lgan

qiziqish keskin so'nishi mumkin va borishni umuman xohlamay, dars jarayonida ham zerikish ko'p bo'lib ko'proq uyqisi kela boshlaydi, shuning uchun bolani maktabga tayyorlashga shunchaki bilib bilmasdan kattalar tarafidan har xil malumotlar berilayotganda asosli bo'lgan va bolani tassavuriga yolg'on bo'lgan malumotlar bilan boyitmasdan manaviy, ahloqiy jiyatdan yondashib maktab bilim maskani har bir yutqga erishishi uchun imkoniyat beradigon bizni eng yaqin do'stona maskanimiz ekanligini anglatmoq lozim. Psixologik tayyorlikning tarkibiy jixatlari: intellektual (aqliy), ma'naviy va irodaviy tayyorgarlikdan iboratdir. Ota-ona, hatto ayrim o'qituvchilar ham bola qanchalik ko'p bilsa, u shunchalik rivojlangan bo'ladi, deb o'ylaydilar. Aslida esa unday emas, fan-texnika, ommaviy axborot vositalarining keng tarqalganligi tufayli bugungi kun bolalari go'yo ma'lumotlar ummonida suzib yurgandek bo'lmoqdalar. Bu esa ulardagi so'z boyliklarning keskin o'sishiga asos bulmokda, lekin bu ularning tafakkuri ham shunday jadallikda rivojlanayapti, degan gap emas.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Umarov.B.M, Norbekova.B.Sh Bolalar psixologiyasi va psixodagnostikasi
2. Shamsidinovna, A. M. (2023, April). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA BERILADIGAN TA'LIM MAZMUNI. In E Conference Zone (pp. 22-25).
3. Adilova, M. (2023). THE PSYCHOLOGICAL EFFECT OF TRAPS IN THE SOCIAL NETWORK ON YOUTH MIND AND SPIRITUALITY. Open Access Repository, 4(2), 500-505.
4. Komilova, A., & Adilova, M. (2023). SHAXS EMOTSIONAL INTELEKTINING PSIXOLOGIK VA PSIXOFIZIOLOGIK JIXATLARI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 3(2).
5. Komilova, A., & Adilova, M. (2023). AGRESSIYA–OSMIRLARDA YUZAGA KELADIGAN TAJOVUZKORLIK RIVOJLANISHIGA TASIR ETUVCHI FENOMEN SIFATIDA. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 3(1).
6. Muratovich, M. E., Kurbon, O., & Shamsiyevna, A. M. (2022). Some features of the formation of mathematical representations in preschoolers in the process of familiarizing them with the size and shape of objects.
7. Umdjon, Y., & Madina, A. (2023, April). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLADA O 'ZINI-O 'ZI ANGLASHDA OILANING ROLI. In E Conference Zone (pp. 11-16).
8. Umdjon, Y., & Madina, A. (2023, April). PROFESSIONAL MOTIVATION AND ITS STRUCTURE IN THE MANAGEMENT PROCESS. In E Conference Zone (pp. 11-16).
9. Madina, A., & Lobar, R. (2023). HUQUQIY ONG TUSHUNCHASINI O'RGANISHNING NAZARIY JIHATLARI. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 375-379.
10. Madina, A., & Donoxon, M. (2023). OILADA YOSHLARNI TOLERANT MADANIYATLI QILIB TARBIYALASH VA IJTIMOY-PSIXOLOGIK

OMILLAR. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 353-358.

11. Madina, A. (2023). BOLALARDA AHLOQIY FAZILATLARNI PSIXOLOGIK SHAKLLANTIRISH USULLARI. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 340-345.

12. Shamsidinovna, A. M. (2023, May). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA AHLOQIY JIHATLARNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK JARAYONLARI. In *E Conference Zone* (pp. 6-12).

13. Shamsidinovna, A. M. (2023, April). MAKTAB O'QUVCHILARINING INDIVIDUAL-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI O'RGANISHNING AHAMIYATI. In *E Conference Zone* (pp. 1-5).

14. Adilova, M. (2023). MAKTABGACHA TARBIYA YOSH DAVRIDA HISSIY SOHANING RIVOJLANISHI VA O'Z-O'ZIGA BAHONING NAMOYON BO'LISHI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(3), 192-198.

15. Yuldashev, S. (2021). THE PEDAGOGICAL ESSENCE OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF A TEACHER IN MILITARY EDUCATION. *International Journal of World Languages*, 1(2).

16. Yo'ldoshyev, S., & Sultonaliyeva, G. (2023). O 'QUVCHI XULQ-ATVORNING PSIXOLOGIK KORREKSIYASI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(2).

17. Аракулов, Г. Т. (2023). МЕДИКО-СОЦИАЛЬНАЯ РЕШЕНИЕ ПРОБЛЕМ ДЕТЕЙ С РАННИМ ДЕТСКИМ АУТИЗМОМ. *Academic research in educational sciences*, 4(TMA Conference), 872-877.

18. Аракулов, Г. (2022). Факторы, влияющие на формирование агрессии у подростков. *Современные тенденции инновационного развития науки и образования в глобальном мире*, 1(3), 106-109.

BOLALARDAGI PSIXOLOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI

**(PhD) Rashidova Gulnoza G'ulomovna,
Sharafitdinov Abdulla XXX**

O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

sharafitdinovabdulla@jbnuu.uz

Annotatsiya: Bu maqolada, bugungi davr bolalarining o'z-o'zini boshqarish, stress, texnologik o'zgarishlar, internet va ijtimoiy munosabatlar kabi psixologik muammolar va ularni yechish usullari haqida ma'lumot beriladi. Munosabatlar, stressni kamaytirish, internet va texnologiyalarni cheklash, o'zaro yordam olish va maslahat olish kabi amallar, bolalarni o'z-o'zini boshqarish va muammolarni hal qilishda muhimdir. Ushbu maqola ota-onalar, o'qituvchilar, psixologlar va mutaxassislar uchun katta ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Psixologik muammolar, o'z-o'zini boshqarish, stressni kamaytirish, o'zaro munosabatlar, internet va texnologiyalar, o'zlashtirish usullari,